

Nr 143

Av herr **Rimmerfors**, om användning av vapenfria värnpliktiga i tekniskt och humanitärt arbete utomlands.

(Lika lydande med motion nr 113 i Första kammaren)

Frågan om internationellt hjälparbete och tekniskt bistånd till utvecklingsländerna får för varje år en stegrad aktualitet. Att också Sverige efter måttet av sina möjligheter bör vara med i denna hjälpaktion, buren av medmänsklighet och mellanfolklig solidaritet, är ställt utom all diskussion. Frågan är bara att finna de bästa formerna och vägarna för denna stödaktion.

Motionären vill i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på ett annat område än de ekonomiska anslagens. Den ekonomiska hjälpen förutsätter, eller bör i många sammanhang kompletteras med personella insatser. Ofta gäller det därvid expertis av internationellt erkänd kapacitet. Understundom kan det dock även vara fråga om arbetsinsatser på en lägre kvalifikationsnivå. För den militära vakthållningen i länder där kriser uppstått i samband med nationella frigörelseprocesser eller där oro eljest råder har Sverige kunnat ställa personal till Förenta Nationernas förfogande. Motionären ifrågasätter om inte också vissa grupper av vapenfria värnpliktiga kunde användas inom ramen för tekniska eller humanitära biståndsprogram.

Humanitär tjänst utomlands för svenska vapenfria värnpliktiga har föreslagits flera gånger men hittills stött på ett mycket bestämt motstånd. Det har hävdats att sådan tjänstgöring skulle vara så lockande att många värnpliktiga skulle stimuleras till att ansöka om vapenfri tjänst för att få göra humanitärt arbete i mer eller mindre exotiska länder i stället för vapentjänst i Sverige. Det har hävdats att Sveriges försvarskraft skulle kunna bli lägre, inte minst därigenom att den stora majoriteten av värnpliktiga skulle uppfatta möjligheten för vapenfria värnpliktiga att få göra humanitärt arbete som en speciell favör åt dessa.

Dessa invändningar bygger på antaganden vilka helt saknar stöd av erfarenheterna i länder som tillåter vapenfria att ägna sig åt humanitärt arbete. Både USA och Storbritannien har inte bara i fredstid utan även under krig tillåtit sådan tjänstgöring. Detta har inte medfört att de vapenfrias antal ökat, och av de vapenfria är det endast ett fåtal som placeras i sådan tjänst. De flesta ges sysselsättning av ett slag som motsvarar de i Sverige förekommande användningsområdena för vapenfria värnpliktiga. Den ringaste eftertanke visar att förhållandet skulle bli detsamma i Sverige om möjlighet här öppnades för särskilt lämpade vapenfria värnpliktiga att placeras i humanitärt arbete. Det faktum att det för stridande personal

finns lockande exotiska placeringar har ju inte medfört någon massflykt av värnpliktiga från de vardagliga arbetsuppgifterna i Sverige. Den självklara anledningen till detta är att det är myndigheterna som bestämmer hur många som skall placeras utomlands och vilka som är lämpade för denna tjänstgöring.

Det finns skäl för att göra det möjligt att använda vapenfria värnpliktiga även i ett tekniskt-humanitärt bistandsprogram utomlands. Det första skälet är att en stor del av dessa är utomordentligt arbetsvilliga. Det kan t.ex. nämnas att de myndigheter i Sverige som använder vapenfria värnpliktiga efterfrågar många fler varje år än vad som finns. De värnpliktiga som anfört samvetsbetänkligheter mot vapentjänst är i många fall människor av den sort som känner sig ha ett behov av "att göra en insats", att uppföra sig för någon stor sak. Denna vilja till insats och uppförande arbete är en kraft som är väl värd att använda i en tid då Sveriges humanitära åtaganden ökar. Att hålla denna möjlighet stängd innebär att man skapar bitterhet och missnöje hos de personer som på grund av språkkunskaper och andra kvalifikationer vet med sig att de skulle kunna göra en värdefullare insats än den som de nu tilldelas.

Det andra skälet att använda vapenfria värnpliktiga i tekniskt-humanitärt arbete utomlands är att tillgången på personer som är lämpade för sådant arbete är starkt begränsad. Under sådana omständigheter bör inte de vapenfria som kan vara lämpade stoppas av någon idiotregel att endast stridsutbildad personal får stationeras utomlands, en regel som för övrigt ter sig något egenartad med tanke på den svenska militära beredskapen.

Det tredje skälet sammanhänger med att placeringsmöjligheterna för de vapenfria värnpliktiga är så mycket färre än för de stridande värnpliktiga. Möjligheterna att dra nytta av de speciella kvalifikationer som kan förekomma bland de värnpliktiga är alltså mycket mindre när det gäller vapenfria än när det gäller övriga värnpliktiga. Det är av denna anledning önskvärdt att över huvud taget vidga placeringsmöjligheterna för vapenfria så att man kan öka möjligheterna att få "rätt man på rätt plats". Bland de vapenfria finns åtskilliga personer som, om de inte erhållit befrielse från vapentjänst, skulle ha tilldelats kvalificerade specialtjänster eller avdelats för befälsutbildning. Denna grupp är nu rätt och slätt illa använd från statens sida, och från den skulle kunna rekryteras värdefull personal till ett svenskt tekniskt-humanitärt bistandsprogram.

Det fjärde skälet slutligen är de lägre kostnaderna för personal rekryterad på detta sätt. Brittiska och amerikanska samvetsömma har utfört ett hängivet humanitärt arbete i europeiska fångläger och i arbetsläger i underutvecklade länder utan annan ersättning än fria resor, kost, logi och fickpengar. Svenska vapenfria värnpliktiga skulle kunna erhållas för tjänstgöring av detta slag utan några dyrbara traktamenten eller andra förmåner

för att kompensera bortovaron från hemlandet. De skulle sannolikt nöja sig med att få samma behandling i ekonomiskt avseende som i hemlandet.

Det kan invändas att antalet som söker humanitär tjänst under sådana villkor blir ganska litet. Detta är troligen riktigt. Hela antalet vapenfria värnpliktiga har under senare år begränsat sig till ca 300 per år. Att döma av de amerikanska och brittiska erfarenheterna är det endast en mindre del av dessa som är beredda till en så krävande tjänstgöring som här avses. Denna grupp utgör dock en synnerligen värdefull arbetskraft, och det är väl värt att pröva om den kan användas på bättre sätt än vad som nu är fallet.

Motionären föreslår därför en utredning med i huvudsak två uppgifter. Den ena uppgiften är att ta reda på om inte enstaka speciellt lämpade vapenfria värnpliktiga kan användas i de biståndsprogram som redan är i gång eller åtminstone planerade, t.ex. skolor, sjukhus och familjeplaneringsprojekt. Lika väl som vapenfria värnpliktiga ställs till förfogande för olika myndigheter i Sverige, lika väl bör de utan hinder av nuvarande bestämmelser kunna ställas till förfogande för svensk statlig verksamhet utomlands. Utredningen bör inventera de nuvarande och planerade biståndsprojekten för att se var vapenfria värnpliktiga skulle kunna användas.

Den andra uppgiften är att studera möjligheterna att inrätta arbetsläger liknande dem som under decennier gjort det möjligt för brittiska och amerikanska vapenfria att göra en humanitär insats. Båda dessa uppgifter förutsätter givetvis att en inventering också görs av utbildning och kvalifikationer hos de senaste årens vapenfria värnpliktiga så att någon klarhet erhålles beträffande hur många lämpade personer som kan stå till buds.

Med hänvisning till vad ovan anförts föreslår undertecknad,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av frågan huruvida och under vilka former vapenfria värnpliktiga kan beredas möjlighet att användas i svenska tekniska och humanitära biståndsprogram.

Stockholm den 24 januari 1961

Einar Rimmerfors
